

PROFESORA KĀRLA DIŠLERA XXII KONSTITUCIONĀLO TIESĪBU TIESAS PROCESA IZSPĒLES

KĀZUSS

I

[A] Kāzusa minētie fakti, personas un notikumi ir izdomāti. Jebkāda apstākļu vai notikumu sakritība uzskatāma par nejaušu.

[B] Kāzuss ir balstīts uz tā publicēšanas brīdī spēkā esošajām Latvijas un starptautiskajām tiesību normām. Ja pēc kāzusa publicēšanas kādā tiesību nozarē mainās normatīvais regulējums, tajā skaitā normatīvais akts vai akti zaudē spēku vai tiek grozīti, tiek pieņemts vai stājas spēkā jauns normatīvais akts vai akti, šīs izmaiņas izspēles dalībniekiem nav jāņem vērā. Ja pēc kāzusa publicēšanas nacionāla vai starptautiska tiesa vai tām pielīdzināma institūcija (piemēram, Satversmes tiesa, Eiropas Savienības Tiesa, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, ANO Cilvēktiesību komiteja vai citu valstu konstitucionālās, augstākās vai citas tiesas) pieņem autoritatīvu skaidrojumu kādai tiesību problēmai, tad šāds skaidrojums var tikt izmantots.

[C] Kāzusa aprakstītie viedokļi skaidro un raksturo pieteikuma iesniedzēja un institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto normu, pozīciju. Izspēles dalībnieku juridiskajai analīzei nav jāsakrīt ar kāzusa aprakstītajiem pušu viedokļiem. Izspēles dalībniekiem ir jāievēro prasījuma robežas, savukārt argumentācijas izvēlē viņi var darboties salīdzinoši brīvi.

II

1. Jānis Smirnovs ir politiķis, ilggadējs Latvijas Republikas Saeimas (turpmāk – **Saeima**) deputāts un biedrības “Imanuela Kanta domnīca” vadītājs. Jānis Smirnovs ir pabeidzis Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāti, iegūstot maģistra grādu filozofijā.
2. Gan savās studijās Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē, gan zinātniskajās publikācijās Jānis Smirnovs galvenokārt ir pievērsies cilvēka cieņas jēdziena izpratnes pētījumiem un analīzei. Jāņa Smirnova maģistra grāds iegūts, aizstāvot maģistra darbu “Cilvēka cieņas jēdziens 19. gadsimta filozofu darbos”. Arī kā Saeimas deputāts Jānis Smirnovs regulāri ir uzstājies ar analītiskām runām par cilvēka cieņu kā vērtību, kas viņaprāt ir Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – **Satversme**) pašā kodolā.
3. Jānis Smirnovs jau vairākus gadus dzīvo kopā ar sava dzimuma partneri. Viņš kopā ar savu partneri apmeklē publiskus pasākumus un intervijās presei regulāri un brīvi stāsta par savām

attiecībām, tai skaitā par to, ka jau 2020. gadā ar savu partneri ir salaulājies Dānijā. Kopš 2020. gada Jānis Smirnovs arī savā ikgadējā amatpersonas deklarācijā savu partneri vienmēr ir norādījis kā “laulāto”. Latvijas Republikas Valsts ieņēmumu dienests un citas valsts iestādes nekad pret to nav iebildušas. Intervijās Jānis Smirnovs arī vairākkārt izteicies, ka tiklīdz tas Latvijā būs tiesiski iespējams, abi dzīvesbiedri labprāt “apprecētos” arī Latvijā.

4. 2027. gadā Latvijas normatīvajos aktos joprojām nav paredzēta iespēja viena dzimuma pāriem reģistrēt savas attiecības. Laulība ir tiesiski pieļauta tikai starp vīrieti un sievieti. Latvija ir viena no tām Eiropas Savienības un Eiropas Padomes dalībvalstīm, kurā nav spēkā nekāds tiesiskais regulējums viena dzimuma pāru attiecību reģistrācijai. Kopš 2020. gada to Eiropas Savienības un Eiropas Padomes dalībvalstu loks, kurā pastāv tiesiskais regulējums viena dzimuma pāru attiecību reģistrācijai, nav mainījies.
5. Latvijas vadošo sabiedriskās domas pētniecisko kompāniju veikto sabiedrisko domu aptauju rezultāti gan 2026. gadā, gan 2027. gadā ir parādījuši, ka aptuveni 52% no Latvijas iedzīvotājiem uzskata, ka viendzimuma pāriem būtu jānodrošina tiesības uz partnerattiecību tiesisku reģistrāciju laulības vai citā formā.
6. Pastāvot šādiem apstākļiem, 20 Saeimas opozīcijas deputāti kopā ar valdošās koalīcijas partijas “Latvija un mēs” pārstāvošo deputātu Jāni Smirnovu bija izstrādājuši likumprojektu “Partnerattiecību reģistrācijas likums” un iesnieguši to Saeimā. Likumprojekts paredzēja tiesisko regulējumu pāriem, kuri dzīvo kopā, bet nav salaulājušies.
7. Tomēr 2027. gada 20. maijā Saeimas vairākums nobalsoja pret likumprojekta “Partnerattiecību reģistrācijas likums” nodošanu skatīšanai Saeimas komisijās. Vienīgais Saeimas pozīcijas pārstāvis, kurš balsoja par likumprojekta nodošanu skatīšanai komisijās, bija Saeimas deputāts Jānis Smirnovs.
8. Pēc Saeimas 2027. gada 20. maija sēdes, atbildot uz žurnālistu jautājumiem, Saeimas priekšsēdētāja Lana Lapiņa par Saeimas balsojumu izteicās sekojoši: *“Jautājums par viena dzimuma pāru attiecību reģistrāciju ir politisks jautājums. Saeimas vairākums šodien ir izteicis savu nostāju. Saeimas deputāti kā tautas priekšstāvji ar savu balsojumu atspoguļo Latvijas tautas gribu. Tādēļ es uzskatu, ka ar šodienas balsojumu šis jautājums ir slēgts, un es nedomāju, ka mēs šajā Saeimas sasaukumā pie šī jautājuma varētu vēlreiz atgriezties.”* Žurnālistu uzrunātais Jānis Smirnovs pēc Saeimas balsojuma par šo jautājumu nevēlējās izteikties un no visām intervijām atteicās. Daudziem bija skaidrs, ka Jānis Smirnovs bija tik nerunīgs par sev personiski nozīmīgo jautājumu tikai tādēļ, ka viņš tobrīd tika uzskatīts par reālāko kandidātu uz Valsts prezidenta amatu un nevēlējās savas izredzes uz šo augsto amatu pasliktināt ar sava viedokļa izteikšanu par Partnerattiecību reģistrācijas likumu. Saeimas balsojumam par Valsts prezidenta ievēlēšanu bija jānotiek 2027. gada 1. jūnijā, un daudzi prognozēja, ka tieši Jānis Smirnovs tiks ievēlēts par Valsts prezidentu.
9. Kā prognozēts, 2027. gada 1. jūnijā Jānis Smirnovs tika ievēlēts par Valsts prezidentu. Uzreiz pēc svinīgā solījuma došanas 2027. gada 8. jūlijā Jānis Smirnovs uzstājās ar uzrunu Saeimā. Savā pirmajā uzrunā Valsts prezidenta amatā Jānis Smirnovs uzsvēra, ka, dodot svinīgo solījumu, viņš ir solījis turēt svētu Satversmi. Ar pienākumu turēt svētu Satversmi viņš saprotot tādu Satversmi, kurā nav atrodamas Satversmes kodolā ietilpstošajam cilvēka cieņas ievērošanas principam pretrunā esošas normas, kuras dažādos laikos politiķi esot sabalsojuši,

mazinot Satversmes vērtīgumu. Tādēļ Valsts prezidents Jānis Smirnovs darīja zināmu Saeimas deputātiem, ka pirmais viņa darbs Valsts prezidenta amatā būs tieši Satversmes aizsardzība, ko viņam par pienākumu uzliekot tikko dotais zvērests. Viņš plānojis vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā par Saeimas 2005. gada 15. decembra likuma "Grozījums Latvijas Republikas Satversmē" apstrīdēšanu.

10. Jau nākamajā dienā pēc svinīgā solījuma došanas – 2027. gada 9. jūlijā – Valsts prezidents Jānis Smirnovs vērsās Satversmes tiesā. Pieteikums tika iesniegts, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 1. punktu. Ar pieteikumu Valsts prezidents Jānis Smirnovs apstrīdēja Saeimas 2005. gada 15. decembra likumu "Grozījums Latvijas Republikas Satversmē", ar kuru grozīts Satversmes 110. pants, atbilstību Satversmes ievada vārdiem "*Latvija kā demokrātiska, tiesiska [..] valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību [..]*", Satversmes 1. pantam un Satversmes 77. pantam. Lūgums Satversmes tiesai formulēts šādi:

- "*lūdzu atzīt Saeimas 2005. gada 15. decembra likumu "Grozījums Latvijas Republikas Satversmē", ciktāl tas neparedz laulības vai cita veida partnerattiecību reģistrāciju starp viena dzimuma personām, par neatbilstošu Satversmes ievada vārdiem "Latvija kā demokrātiska, tiesiska [..] valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību [..]", Satversmes 1. pantam un Satversmes 77. pantam.*"

11. Pieteikumā Satversmes tiesai Valsts prezidents Jānis Smirnovs norāda:

- viņš ar savu partneri un arī citas līdzīgas ģimenes ir ģimenes Satversmes 110. panta izpratnē;
- cilvēka cieņas ievērošanas princips ir no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasināts princips, kas ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā. Šis princips ir cieši saistīts ar personas brīvību. Personas brīvība ietver arī brīvību dibināt savienību ar sava dzimuma personu, kas valstij ir jārespektē, jāatbalsta un tieši jāatzīst. Valsts prezidents argumentē, ka cilvēka cieņai atbilstoša dzīve ir ne tikai fiziskā izdzīvošana, bet arī garīgā atzīšana – tas, ka persona tiek pieņemta un atzīta ne vien no līdzcilvēku puses, bet arī no valsts puses. Laulības vai cita veida valsts atzīta partnerattiecību reģistrācijas institūta esamība viena dzimuma pāriem ir no cilvēka cieņas ievērošanas principa izrietošs valsts pienākums, kas arī atbilst tiesiskās vienlīdzības principa (diskriminācijas aizlieguma principa) prasībām un arī izriet no personas tiesībām uz privāto un ģimenes dzīvi;
- Satversmes VIII nodaļā ietvertās pamattiesības ir pakārtotas jeb izrietošas no Satversmes 1. panta un Satversmes ievada ceturtais rindkopas vārdiem "*Latvija kā demokrātiska, tiesiska [..] valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību [..]*". Līdz ar to 2005. gada 15. decembra likums "Grozījums Latvijas Republikas Satversmē" var tikt atzīts par neatbilstošu Satversmes 1. pantam un Satversmes ievada ceturtais rindkopas vārdiem "*Latvija kā demokrātiska, tiesiska [..] valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību [..]*".

12. Valsts prezidents pieteikumā Satversmes tiesai arī uzsver, ka Latvija gandrīz vienīgā valsts visā Eiropā, kurā nav spēkā nekāds tiesiskais regulējums viena dzimuma pāru attiecību reģistrācijai. Latvijas sabiedrība vēloties izmaiņas, par ko liecinot sabiedrisko domu aptauju rezultāti. Pieteikumā Satversmes tiesai uzsvērts, ka Eiropas kopējā telpā faktiski jau ir kopēja nostāja par to, ka šādam regulējuma ir jābūt. Ar Satversmes tiesas spriedumu Latvijai ir iespēja šo kopējo nostāju progresīvi attīstīt, konkrētējot cilvēka cieņas principa saturu.

13. Pieteikumā Satversmes tiesai arī izteikts arguments, ka ar 2005. gada 15. decembra Satversmes 110. panta grozījumu faktiski ir arī sašaurināts Satversmes 1. pantā ietvertā cilvēka cieņas ievērošanas principa saturs, ierobežojot Satversmes 110. pantā ietverto pamattiesību attiecināšanu uz visiem cilvēkiem. Tādēļ Valsts prezidenta ieskatā apstrīdētie Satversmes grozījumi bija jāapstiprina tautas nobalsošanā. Tā kā tas nav noticis, šis grozījums nevarot būt spēkā.

14. Ar Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2027. gada 1. augusta lēmumu ierosināta lieta Nr. 2027-111-11. Kolēģijas lēmuma rezolutīvā daļa formulēta šādi:

- *“1. Ierosināt Satversmes tiesā lietu “Par Saeimas 2005. gada 15. decembra likuma “Grozījums Latvijas Republikas Satversmē”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes ievada ceturtajai rindkopai, Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un Latvijas Republikas Satversmes 77. pantam”.*

15. Saeima atbildes rakstā Satversmes tiesai izvirzījusi vairākus argumentus un lūgumus:

- Saeima lūdz izbeigt tiesvedību, jo Satversmes tiesas likums paredz tiesības iesniegt pieteikumu par lietas ierosināšanu tikai par tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām (aktiem). Satversmes ievads, Satversmes 1. pants un Satversmes 110. pants, kas faktiski ir apstrīdēti ar Valsts prezidenta pieteikumu, ir vienāda juridiska spēka tiesību normas. Satversmes tiesas likums neparedz iespēju apstrīdēt vienas Satversmes normas atbilstību citām Satversmes normām.

- Saeima arī argumentē, ka tiesvedība vismaz daļā par apstrīdētā likuma neatbilstību Satversmes ievadam ir jāizbeidz, jo Satversmes ievads nemaz nesatur tiesību normas. Satversmes tiesas likums pieļauj iesniegt pieteikumu tikai par tiesību normas atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām (aktiem), nevis to preambulām.

- Tiesvedība Saeimas ieskatā ir izbeidzama arī tādēļ, ka pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta prasībām. Konkrētajā gadījumā Valsts prezidents Jānis Smirnovs faktiski ir iesniedzis konstitucionālo sūdzību, jo ar pieteikumu ir vēlēties apstrīdēt tiesību normu, kura viņam kā privātpersonai liedz stāties laulībā vai reģistrēt partnerattiecības. Ievērojot, ka iesniegtais pieteikums ir konstitucionālā sūdzība, tai bija jāatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta prasībām. Taču, pretēji Satversmes tiesas likuma 19.² pantam, Valsts prezidents pieteikumā nav norādījis un pamatojis, kuras Satversmes VIII nodaļā ietvertā pamattiesības tiek aizskartas ar Satversmes 110. panta pirmo teikumu. Saeima arī uzskata, ka pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai. Tāpat Saeimas argumentē, ka Valsts prezidentam bija iespēja savas tiesības aizstāvēt ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem (sūdzība augstākai institūcijai vai augstākai amatpersonai, sūdzība vai prasības pieteikums vispārējās jurisdikcijas tiesai u.c.).

- Saeima arī uzskata, ka Satversmes 77. pants nav pārkāpts, jo ar Satversmes 110. pantu Satversmes 1. pants nav grozīts.

- Par iesniegto pieteikumu pēc būtības Saeima argumentē, ka jautājums par viena dzimuma pāru laulību vai reģistrāciju ir politiskas izšķiršanās jautājums, kas nav Satversmes tiesā risināms jautājums. Likumdevējam ir piešķirama plaša rīcības brīvība, kad tiek lemts par šādas ģimenes aizsardzību un atbalstīšanu. Lietās, kuras tiek skarti būtiski morāli vai ētiski jautājumi, rīcības brīvības robežas ir īpaši plašas.

- Saeima arī argumentē, ka, ja Satversmes tiesa nonāk pie secinājuma, ka ar Satversmes 110. panta pirmo teikumu ir ierobežotas kādu personu pamattiesības, šādam ierobežojumam ir leģitīms mērķis (tikumības aizsardzība) un tas ir samērīgs.